

Vår gemensamma folkhögskolehistoria, del 5

Signild Håkansson

Friskolor, folkhögskolor och huvudmän

För en tid sedan rapporterades i media att Sveriges största friskolekoncern, börsnoterade Academedia, hade gjort en vinst räkenskapsåret 2018/19 på 431 miljoner kronor. Det visar sig att koncernen omfattar 76 grundskolor och 140 gymnasieskolor. Med sammanlagt 216 skolor och ca 60 000 elever är den större än hela svenska folkhögskolan som utgörs av 156 skolor. Därtill kommer en omfattande verksamhet hos koncernen inom förskola, komvux och yrkeshögskola. Allt finansierat med offentliga medel.

Det här leder till frågan, varför folkhögskolorna inte alls haft en liknande utveckling under motsvarande tid. Friskolereformen genomfördes 1992, alltså bara året efter avregleringen av den svenska folkhögskolan. Ägarstrukturen inom folkhögskolesektorn har inte genomgått någon koncentration efter 1991, snarare tvärtom. Den är mer differentierad än någonsin.

Störst som folkhögskoleägare idag är Västra Götalandsregionen med sex folkhögskolor och därefter kommer stiftelsen Pingstskolorna med fem. Katolska folkhögskolestiftelsen driver tre. Övriga folkhögskolor inom frikyrkan drivs oftast av enskilda föreningar, och det gäller också i arbetarrörelsen.

Vanligaste driftsformen i svensk folkhögskola utanför offentliga sektorn är ideell förening och därefter stiftelse. Ett litet fåtal är ekonomiska föreningar. Vi har 2019 inte ett enda bolag som driver folkhögskola!

Fastän folkhögskolorna idag kan sägas vara verksamma på en utbildningsmarknad med konkurrens om deltagare och olika uppdrag, så har skolorna alltså inte själva blivit en marknad. Ägarskiftena har varit få. Visst säger man ibland att landstingen har sålt ut sina skolor på vissa håll, men det har sällan varit några vinstrika affärer. Det har snarare handlat om att erbjuda så förmånliga ekonomiska villkor att någon annan har kunnat ta över.

Så vad är förklaringen till att folkhögskolevärlden är så olik friskolorna? Jag ska försöka ge några tänkbara svar:

1. Folkhögskolorna har alltid varit "friskolor"

När friskolereformen genomfördes hade redan folkhögskolorna en stor bredd av huvudmän, en mångfald som förstärktes genom tillkomsten av nya folkhögskolor under sjuttio- och åttioalet och därefter. Variationen i kursinriktning och lokalisering var också stor och har blivit allt större. Och den valfrihet att välja skola som varit en viktig del i friskolereformen har ju alltid funnits i folkhögskolan. Detta är säkert orsaken till att det inte funnits något politiskt tryck att släppa in företagsintressen i folkhögskolesektorn. Tvärtom verkar man från olika politiska partier nöjd med läget.

2. Finansieringssystemet är anorlunda

Genom att folkhögskolan i huvudsak är statligt finansierad liknar den mer universitet än grund- och gymnasieskolor. Någon skolpeng finns inte, som du automatiskt kan hämta hem om du kan rekrytera fler deltagare. Folkbildningsrådets system med ingångsvärden innehåller knappast någon volympremie. Du kan bara undantagsvis få större statsbidrag på sikt, om du ökar skolans storlek. Det är endast möjligt i de fall tillfälliga medel övergår till att bli permanenta.

Men visst kämpar folkhögskolorna för att åtminstone behålla sin andel av kakan och också få en chans att ta del av särskilda satsningar. Det leder ibland till att man samarbetar med andra utförare i form av studieförbund, andra folkhögskolor och någon gång privata företag.

Att hävda folkhögskolans anordnarskap har därför blivit en viktig etisk fråga på senare år.

I statsbidragsreglerna har dessutom införts moment som motverkar volympökning och därmed urholkning av statsbidrag. Man kan inte rapportera hur många deltagarveckor som helst i relation till ingångsvärdet. Vidare har krav på en lägsta lärartäthet återinförts.

3. Det har hela tiden funnits en intern samsyn i frågor om vad som ska känneteckna huvudmannskapet i folkbildningen

De som är verksamma som förtroendevalda och anställda i sektorn anser inte att folkhögskolor ska drivas av aktiebolag. Det är inte heller särskilt ofta som ett bolag hört av sig till Folkbildningsrådet om att starta folkhögskola. I de få fall det hänt, har man saknat både kunskap om och erfarenhet av folkhögskolan som skolform. Sedvanliga kriterier har inte varit uppfyllda.

4. Regelverket har gett visst stöd

I förordningen om statsbidrag till folkbildningen fanns från början villkoret: *Statsbidraget får ej användas i kommersiellt syfte.* Formuleringen är fortfarande densamma och kan möjligen tolkas som ett förbud mot affärsmässig inriktning och vinstuttag.

Och rätt nyligen har Folkbildningsrådet satt ner foten och skriver mycket tydligt i sina villkor för folkhögskolor: *Folkhögskolorna ska bedriva sin verksamhet utan kommersiellt syfte och fritt från vinstuttag. De folkbildnings- och folkrörelseanknutna idéerna i kombination med den demokratiska organisationsformen skiljer folkhögskolorna från privata aktörer. Privatpersoner eller företag kan inte starta folkhögskolor, det är alltid folkrörelser, organisationer, landsting eller regioner som är huvudmän.*

Man kan alltså konstatera att vinstförbud är helt okontroversiellt för folkhögskolor, medan motsatsen gäller för barn och ungdomar i det ordinarie skolväsendet. Intressant, eller hur?